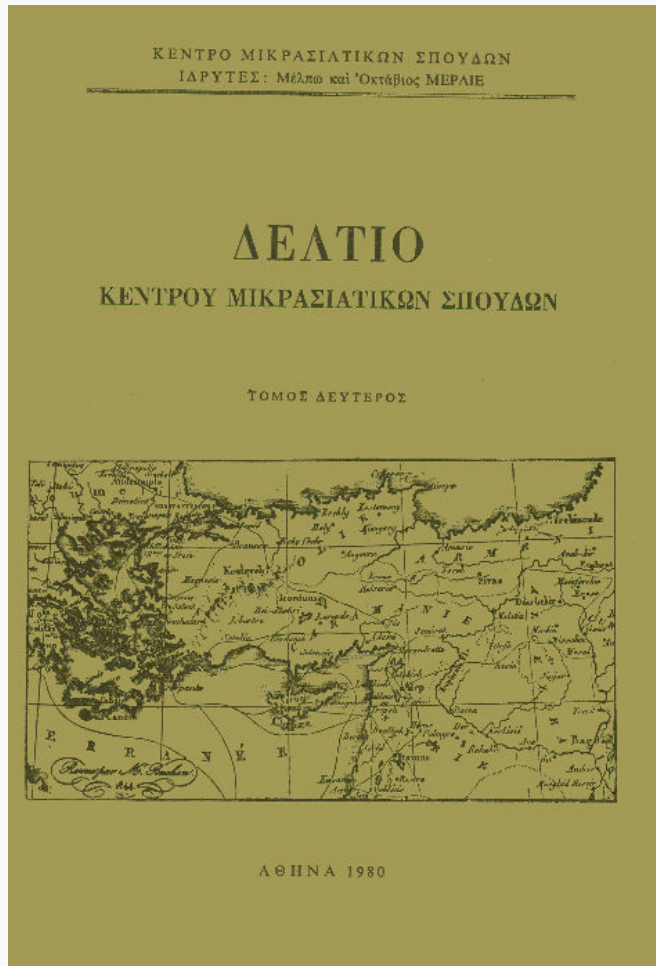

Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών

Τόμ. 2 (1980)

Το Φερτέκι Ικονίου [Κόνυα] και ένα ανέκδοτο καραμανλήδικο έγγραφο [1837] για τα τυχερά παιχνίδια

Αναστάσιος Κ. Ιορδάνογλου

doi: [10.12681/deltiokms.253](https://doi.org/10.12681/deltiokms.253)

Copyright © 2015, Αναστάσιος Κ. Ιορδάνογλου

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Ιορδάνογλου Α. Κ. (1980). Το Φερτέκι Ικονίου [Κόνυα] και ένα ανέκδοτο καραμανλήδικο έγγραφο [1837] για τα τυχερά παιχνίδια. *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, 2, 211–220. <https://doi.org/10.12681/deltiokms.253>

ΤΟ ΦΕΡΤΕΚΙ ΙΚΟΝΙΟΥ [ΚΟΝΥΑ] ΚΑΙ ΕΝΑ ΑΝΕΚΔΟΤΟ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΔΙΚΟ ΕΓΓΡΑΦΟ [1837] ΓΙΑ ΤΑ ΤΥΧΕΡΑ ΠΑΙΓΝΙΔΙΑ

Στή μελέτη αυτή δημοσιεύεται ένα καραμανλήδικο έγγραφο, πού αναφέρεται στα τυχερά παιχνίδια στο Φερτέκι της Καππαδοκίας, την έκταση πού είχαν, την αναστάτωση πού προκάλεσαν και τέλος την απαγόρευσή τους από τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο. Μὲ ἀφορμὴ τὸ ἔγγραφο αὐτό, δίνεται μία σύντομη εἰκόνα τῆς ἱστορίας τοῦ χωριοῦ καὶ μάλιστα τῆς ἑλληνικῆς παρουσίας.

Τὸ Φερτέκι ἀπέχει μισὴ ὥς μία ὥρα¹ ἀπὸ τῆ Νίγδη [Niğde] τῆς Μικρᾶς Ἀσίας πρὸς Ν. Ἦταν προάστιο τῆς Νίγδης καὶ θερινὴ διαμονὴ τῶν κατοίκων τῆς². Δημητριακοὶ καρποὶ, σταφύλια καὶ ὅλα τὰ γνωστὰ ὀπωρικά εἶδη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἦταν τὰ κύρια τοῦ προϊόντα³. Τὰ ἀμπέλια καὶ οἱ κῆποι πού περιτριγυρίζαν τὴν κωμόπολη χάριζαν ξεχωριστὴ ὁμορφιά καὶ ἐξαισία θέα⁴.

Τὸ Φερτέκι διοικητικῶς ὑπαγόταν στὴ Νίγδη, ἐνὼ θρησκευτικῶς στὴ Μητρόπολη Ἰκονίου⁵.

Σχετικὰ μὲ τ' ὄνομα τῆς κωμόπολης, οἱ κάτοικοι διατηροῦσαν παλαιότερα τὸ «Φερτάκαινα» ἐκ τοῦ «φέρει τὰ καινά». Ἐξάλλου καὶ τὰ γειτονικὰ ἑλληνόφωνα χωριά ἀποκαλοῦσαν τὴν κωμόπολη καὶ τοὺς κατοίκους ὡς «Φερτάκαινα» καὶ «Φερτακαινώτες»⁶. Οἱ Τοῦρκοι κάτοικοι ὀνόμαζαν τὸ χωριὸ «Φερτέκ»[Fertek], ὡς προερχόμενο ἀπὸ τὸ «Φερτάκαινα» μὲ ἀφαίρεση τῆς κατάληξης -αινα. Ἀπὸ τὸ «Φερτέκ» σχηματίστηκε κατόπιν στὰ ἑλληνικὰ ἡ ὀνομασία «Φερτέκιον»⁷ καὶ τέλος «Φερτέκι».

1. Σωκράτης Κρινόπουλος, *Τὰ Φερτάκαινα*, Ἀθήναι, 1889, σ. 17· πρβ. Παντ. Μ. Κοντογιάννης, *Γεωγραφία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας*, Ἀθήναι, 1921, σ. 150, Ἰωάννης Ἰωαννίδης, *Κασάρεια Μητροπολιτείας*, Δέρι Σααδέτ, 118.

2. Κοντογιάννης, ὁ. π., σ. 150.

3. Κρινόπουλος, ὁ. π., σ. 17.

4. Ν.Σ. Ρίζος, *Καππαδοκικά*, Κωνσταντινούπολη, 1856, σ. 103. *Μικρασιατικὸν Ἡμερολόγιον ὁ Ἀστήρ*, ἔτος Β', Δέρι Σααδέτ, 1913, σ. 247. Ἰωαννίδης, ὁ. π., σ. 120.

5. *Μικρασιατικὸν Ἡμερολόγιον*, ὁ. π., σ. 247.

6. Κρινόπουλος, ὁ. π., σ. 20.

7. Κρινόπουλος, ὁ. π., σ. 22. *Μικρασιατικὸν Ἡμερολόγιον*, ὁ. π., σ. 250.

Φερτάκαινα > Φερτέκ > Φερτέκιον > Φερτέκι.

Σύμφωνα με μιὰ συγκεχυμένη παράδοση ή θέση τῆς κωμόπολης ἦταν 3-4 ὄρες πιο μακριά, πιθανόν ἐπάνω στο δρόμο τῆς Καππαδοκίας πρὸς Τραχεῖαν Κιλικίαν. Οἱ κάτοικοι εἶχαν ἐγκαταλείψει τὴν περιοχὴ ἐκεῖνη γιὰ νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τὶς ἀγχαριές καὶ καταπιέσεις τῶν ἹΑγάδων καὶ Δελήδων. Σύμφωνα με ἄλλη παράδοση, ἡ θέση τῆς κωμόπολης ἦταν σὲ ἀπόσταση μιστῆς ὥρας πρὸς Β, στὸ «Φρέγκ-ντερεσι» (φάραγξ τῶν Φράγκων). Ἡ ἰδέα αὐτὴ γιὰ τὴν ἀρχαιότητα τῆς κωμόπολης στηρίζεται βασικὰ στὰ ὑπόγεια ἐκεῖνα κατοικη-ματα «κερέρ», ποὺ ὑπῆρχαν ὅπως στὰ ἄλλα χωριὰ τῆς Καππαδοκίας κι ἐδῶ καὶ ποὺ χρησιμοποιήθηκαν ἀπὸ τοὺς κατοίκους ὡς καταφύγια σὲ καιροὺς ἐξωτερικῶν ἐπιδρομῶν⁸.

Κατὰ τὴν παράδοση ἡ λατόμηση τῶν σπηλαίων ἀρχισε με τὶς ἐπιδρομές τῶν Τούρκων, ὁπότε οἱ κάτοικοι γιὰ νὰ διασώσουν τὴν τιμὴ καὶ τὴ ζωὴ τους κατάφευγαν καὶ παρέμεναν σ' αὐτὰ γιὰ πολὺ καιρὸ. Τὰ σπήλαια ἦταν διώροφα καὶ κάλυπταν μεγάλη ἔκταση. Εἶχαν πηγάδια, φούρνους καὶ ἐκκλησία στ' ὄνομα τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ.

Ἡ παράδοση μάλιστα ἀναφέρει ὅτι, ὅταν οἱ κάτοικοι κάποτε εἶχαν κλει-στεῖ στὸ σπήλαιο οἱ ἐχθροὶ προσπάθησαν νὰ τοὺς πνίξουν με καπνὸ, γιατί ἦταν ἀδύνατο νὰ εἰσχωρήσουν πρὸς τὰ μέσα. Μία ἄλλη φορὰ πάλι, ἐνῶ οἱ ἐχθροὶ πλησίαζαν τὸ σπήλαιο ἓνα βρέφος ἐκλαιγε συνέχεια, καὶ ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ γίνουν ἀντιληπτοί. Τότε, οἱ ὑπόλοιποι εἶπαν στὴ μητέρα τὸν φοβερὸ ἐκεῖνο λόγο: «ἦ πνίξέ το, ἦ ριξέ το, ἦ τὸ βυζὶ σου δοσε». Ἐπειδὴ ὁμως τὸ βρέφος δὲν σταματοῦσε τὸ κλάμα προτίμησε ἡ μητέρα νὰ ρίξει τὸ παιδὶ στὸ πηγάδι. Στὴ μνήμη τοῦ βρέφους αὐτοῦ ὑπῆρχε σὲ πηγάδι, πρὸς τὰ μέσα τοῦ σπηλαίου, ἓνα κρανίον⁹.

Πληθυσμός: Τὸ Φερτέκι ἦταν ἀπὸ τὰ μικτὰ χωριὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Κατοικοῦσαν Ἕλληνες καὶ Τούρκοι¹⁰. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰ. ἡ κωμό-πολη ἀριθμοῦσε 1.200 οἰκογένειες, ἐνῶ κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἴδιου αἰῶνα 500, οἱ μισοὶ Ἕλληνες καὶ οἱ μισοὶ Τούρκοι¹¹. Τὸ 1889 ὁ Ἀρχελάος Σαραντίδης ἀναφέρει 3.000 κατοίκους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους μόνον οἱ 300 Τούρκοι¹². Ὁ πληθυσμὸς τοῦ χωριοῦ ἀξέῆθηκε τὴν πρώτη δεκαετία τοῦ 20ου αἰ. καὶ ἔφθασε τοὺς 4.000, χριστιανοὺς καὶ μουσουλμάνους κατὰ τὸ ἡμισι¹³. Τὸ 1921 ὁ

8. Κρινόπουλος, ὁ. π., σ. 18. *Μικρασιατικὸν Ἡμερολόγιον*, ὁ. π., σ. 247.

9. Κρινόπουλος, ὁ. π., σ. 19.

10. Ρίζος, ὁ. π., σ. 103. Χατζῆ Ἰορδάνου, *Ὀδοιπορικόν*, χ.τ., 1848, σ. 134.

11. Ἰωαννίδης, ὁ. π., σ. 118, Ἰωάννης Κάλφογλου, *Ἰωάννης Πρόδρομος Μοναστηρὴ γιάχοι Μονὴ Φλαβιανῶν*, Δέρι Σααδέτ, 1898, σ. 150.

12. Ι. Σαραντίδου Ἀρχελάου, *Ἡ Συνασός*, Ἀθῆναι, 1899, σ. 128.

13. *Μικρασιατικὸν Ἡμερολόγιον*, ὁ. π., σ. 247.

Κοντογιάννης σημειώνει 3.300 κατοίκους· 3.000 Έλληνες και 300 Τουρκοί¹⁴.

Ἡ γλώσσα: Ἡ γλώσσα τοῦ Φερτέκι ἦταν ἡ παρεφθαρμένη ἀπλοελληνική¹⁵, σὲ βαθμὸ πὸ κανεὶς δύσκολα πίστευε πὸς αὐτὰ πὸ ἄκουε ἦταν ἑλληνικά. Ἡ μεγάλη αὐτὴ ἀλλοίωση δὲν παρατηροῦνταν μόνο στὶς μεταπτώσεις τῶν ἐξωτερικῶν τύπων τῶν λέξεων, ἀλλὰ καὶ στὶς ἔννοιες: ἀστενάρ = ἀσθενής, νησιὰ = πῦρ, χτέρ = λίθος, ναῖκα = γυναῖκα¹⁶. Πολυάριθμα ἦταν ἐπίσης καὶ τὰ δάνεια ἀπὸ τὴν τουρκικὴ γλώσσα. Γι' αὐτοὺς ἀκριβῶς τοὺς λόγους οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τοῦ χωριοῦ προτιμοῦσαν νὰ μιλοῦν τὰ τουρκικά¹⁷. Στὶς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰ. φαίνεται ὅτι ἀπόδωσαν οἱ καρποὶ τῆς ἐπιμονῆς καὶ ὑπομονῆς τους στὴν ἐκμάθηση τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, ὅποτε καὶ μίλησαν τὰ ἑλληνικά¹⁸.

Καθιδρύματα: Στὸ Φερτέκι ὑπῆρχε μεγαλοπρεπὴς ναὸς στὸ ὄνομα τῶν Ἀρχιστρατῆγων Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ¹⁹. Κατὰ τοὺς Ἰωαννίδη καὶ Κάλφογλου ὁ ναὸς αὐτὸς ἄρχισε νὰ κτίζεται τὸ 1833 στὴ θέση ἄλλου παλαιοῦ τῆς Ὀσιομάρτυρος Παρασκευῆς, μὲ ἀφορμὴ ἓνα θαῦμα πὸ ἔγινε στὴ γιορτὴ τῶν Ἀρχιστρατῆγων²⁰. Ὡστόσο μαθαίνουμε ἀπὸ καραμανλήδικο ἔγγραφο²¹ τοῦ 1814 ὅτι ὁ παραπάνω ναὸς ὑπῆρχε τὴν ἐποχὴ αὐτῆ. Σύμφωνα μὲ τὸ ἔγγραφο, πὸ πρόκειται γιὰ τὴν διαθήκη τοῦ Ταβοῦλ ὄγλου Χατζῆ Μπηνιὰτ ἀπὸ τὸ Φερτέκι, χαρίζονται χρηματικὰ ποσὰ καὶ στὸ ναὸ τῶν Ἀρχιστρατῆγων Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ. Ὁ ναὸς ἦταν πολὺ μεγάλος. Μποροῦσαν νὰ ἐκκλησιαστοῦν μὲ ἄνεση 2.000 ἄτομα²². Ἡ Μητρόπολη καὶ τὰ σχολεῖα βρίσκονταν κοντὰ στὸ ναὸ²³.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν περίφημη αὐτὴ ἐκκλησία ὑπῆρχαν στὸ Φερτέκι καὶ παρεκκλήσια, λιθόκτιστα: Ἁγιος Δημήτριος, Τρεῖς Παῖδες, Ἀπόστολος Θωμᾶς, Ἀγία Κυριακή, Ἀγία Εὐφημία, Τίμιος Σταυρὸς καὶ Ἁγιος Γεώργιος.

14. Κοντογιάννης, ὁ. π., σ. 150.

15. Χατζῆ Ἰορδάνου, ὁ. π., σ. 134. Ρίζου, ὁ. π., σ. 103. Ἰωαννίδης, ὁ. π., σ. 120. Κάλφογλου, ὁ. π., σ. 150.

16. Βλ. Ἀναστασίου Σ. Ἀλεκτορίδου, «Λεξιλόγιον τοῦ ἐν Φερτακαίνους τῆς Καπαδοκίας Γλωσσικοῦ Ἰδιώματος», *Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος* 1(1883-4) σ. 480-508.

17. Ρίζος, ὁ. π., σ. 103.

18. *Μικρασιατικὸν Ἡμερολόγιον*, ὁ. π., σ. 247.

19. Χατζῆ Ἰορδάνου, ὁ. π., σ. 134. Κρινόπουλος, ὁ. π., σ. 23. Ἰωαννίδης, ὁ. π., σ. 118. Κάλφογλου, ὁ. π., σ. 150. *Μικρασιατικὸν Ἡμερολόγιον*, ὁ. π., σ. 250.

20. Ἰωαννίδης, ὁ. π., σ. 118. Κάλφογλου, ὁ. π., σ. 150.

21. Τὸ καραμανλήδικο ἔγγραφο βρίσκεται ὑπὸ δημοσίευση.

22. Κρινόπουλος, ὁ. π., σ. 23.

23. Ἰωαννίδης, ὁ. π., σ. 118.

Ἐπὶ ἤρην ἐπίσης καὶ δύο ἀγίασματα τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονα καὶ τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ²⁴.

Παιδεία: Τὸ 1820 περίπου ὑπῆρχε στὸ Φερτέκι τέλειο Ἑλληνικὸ σχολεῖο, στὸ ὁποῖο δίδασκαν οἱ γνωστοὶ τότε δάσκαλοι Ἰωάννης, Ἱερόθεος καὶ Σεραφεῖμ. Μαθητὲς ἀπὸ τὰ γύρω χωριά, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μακρινὲς ἀποστάσεις ἔρχονταν στὸ χωριό²⁵. Ὡστόσο, κατὰ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰ. ἡ παιδεία ἔδειχνε κάποια στασιμότητα²⁶, ἐνῶ τὸ 1889 –παρὰ τὴν ἀντίθετη γνώμη τοῦ Ἰωαννίδη– ἡ κατάστασις τῶν ἐκπαιδευτηρίων τοῦ χωριοῦ ἦταν ἱκανοποιητικὴ. Τότε ἀκριβῶς προστέθηκε καὶ ἡ πρώτη τάξις τοῦ Γυμνασίου.

Τὸ Φερτέκι διατηροῦσε ἐπίσης ἐφ'ατάξια ἀστικὴ σχολὴ καὶ πεντατάξιο παρθεναγωγεῖο. Ὅλοι οἱ μαθητὲς ἤξεραν νὰ διαβάσουν καὶ νὰ γράφουν τὰ ἑλληνικά καὶ τὶς τέσσερις πράξεις τῆς ἀριθμητικῆς. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν, πάντοτε στὸ τέλος τοῦ ἴδιου αἰῶνα, ἦταν γύρω στὸς 150-180. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς τέλειωναν τὶς σπουδὲς τους στὰ γυμνάσια τῆς Κωνσταντινούπολης καὶ τῆς Σμύρνης²⁷.

Τὰ ἐξόδα τῆς ἀστικῆς σχολῆς καὶ τοῦ Παρθεναγωγείου ὑπολογίζονταν σὲ 30.000 γρόσια τὸ χρόνο. Τὸ ποσὸ αὐτὸ συγκεντρῶνονταν μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο: 6.000 γρ. ἀπὸ τὸν Ἄγ. Νικόλαο τοῦ Γαλατᾶ²⁸, 6.000 γρ. ἀπὸ τοὺς ταξιδιωτὲς ὑπὸ τὸ ὄνομα «σελαμετιγὲ» (καλὸ κατευόδιο)· 4.000 γρ. ἀπὸ τὶς συνεισφορὰς στὴν Κωνσταντινούπολι κατὰ τὴ γιορτὴ τῶν Ἀρχιστρατήγων Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ· 2.000 γρ. ἀπὸ τὰ ἔσοδα τοῦ σχολείου καὶ τὸ ὑπόλοιπο ἀπὸ τοὺς Φερτεκλήδες Ἰκονίου, Κωνσταντινούπολης καὶ τῶν ἄλλων περιοχῶν²⁹.

Τὸ 1913 εἶχε ἀπομείνει στὸ Φερτέκι μόνον ἓνα σχολεῖο, ποῦ ἀποτελοῦνταν ἀπὸ μία προκαταρκτικὴ καὶ πέντε τάξεις. Δίδασκαν δύο δάσκαλοι καὶ δύο δασκάλες. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἀνερχόταν σὲ ἀγόρια 60, κορίτσια 57. Τὰ μαθήματα ποῦ διδάσκονταν ἦταν: ἀρχαῖα καὶ νέα ἑλληνικά, τουρκικά, γαλλικά, ἀριθμητικὴ, ἱστορία, γεωγραφία, ὠδικὴ καὶ ἐργόχειρο.

Τὴν κεντρικὴ ἐφοροεπιτροπὴ τοῦ σχολείου, ποῦ εἶχε τὴν ἔδρα τῆς στῆν Κωνσταντινούπολι, ἀποτελοῦσαν οἱ : Ν. Μπάρας = πρόεδρος, Μιλτ. Α.

24. Ἰωαννίδης, ὁ. π., σ. 118, πρβλ. Κάλφογλου, ὁ. π., σ. 150.

25. Ἰωαννίδης, ὁ. π., σ. 118.

26. Ρίζος, ὁ. π., σ. 103.

27. Κρινόπουλος, ὁ. π., σ. 23.

28. Ἡ ἐκκλησία αὐτὴ, ἐνῶ παλαιότερα βρισκόταν ὑπὸ τὴν διοίκησις τῶν Φερτεκλήδων, εἶχε παραχωρηθεῖ στὰ φιλανθρωπικά ἱδρύματα τοῦ γένους. Βλ. Ἰωαννίδη, ὁ. π., σ. 119. Σήμερα, μετὰ ἀπὸ ἀλλεπάλληλες δικεὶς ἡ ἐκκλησία βρίσκεται μαζὶ μὲ δύο ἄλλες τῆς «Παναγίας» καὶ τοῦ «Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου» ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ «Τουρκικοῦ Ὁρθόδοξου Πατριαρχείου», ποῦ ἱδρύθηκε ἀπὸ τὸν Παπᾶ Εὐθὺμ τὸ 1922.

29. Ἰωαννίδης, ὁ. π., σ. 119.

Ἐφραιμίδης = ἀντιπρόεδρος, Σ.Π. Νομίδης = γραμματέας, Α. Καρατζόγλους = ταμίας, Ν. Πανοικίδης και Κυρ. Παπαχρυσάνθου = μέλη, ἐνῶ τὰ μέλη τῆς ἐφορείας στὸ Φερτέκι ἦταν τὰ ἐξῆς: Χατζῆ Ι. Τσορπαδζόγλους, Α.Ν. Τσιβόγλους, Γ.Θ. Νομίδης, Ἀχ. Χ. Τζιβόγλους και Α.Α. Κλαδόπουλος³⁰.

Ἄλλο κτίριο, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἐκπαιδευτήρια, ἦταν και τὸ λουτρό, ποῦ κτίστηκε στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰ. και ποῦ ἐγινε ἀφορμὴ νὰ διαιρεθοῦν οἱ κάτοικοι σὲ δύο φατρίες και νὰ ξοδευτοῦν πολλὰ χρήματα³¹.

Ἐδῶ θὰ ἀναφέρουμε ἐπίσης και τὶς 14 βρύσες, ποῦ κατασκευάστηκαν τὸ 1850 ἀπὸ τοὺς προεστώτες τοῦ χωριοῦ Τζιβόγλου Χατζῆ Ἰ. Ἀνέστη ἀγᾶ, Δημήτρη ἀγᾶ και Σάββα ἀγᾶ και τῆς Μαρίας, μητέρας τῶν Ἀναστασίου και Χαραλάμπου ἐφεντήδων. Τὸ νερὸ διοχετεύτηκε μὲ πολλὰ ἔξοδα ἀπὸ τὴν πηγὴ Φερέγγ, ποῦ βρισκόταν σὲ ἀπόσταση 45' ἀπὸ τὴν κωμόπολη κι ἐτσι ἐξυπηρετήθηκαν ὅλοι οἱ κάτοικοι, χριστιανοὶ και μουσουλμάνοι.

Τὸ τζαμί τοῦ χωριοῦ ἦταν βακούφι τῆς Σουλτάνας μητέρας τοῦ Σουλτάνου Ἀχμέτ ΙΙΙ³² (1703-1730).

Τὸ 1911 ἰδρύθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη ἡ Ἀδελφότητα «Μιχαὴλ Ἀρχάγγελος», ποῦ ἐργαζόταν μὲ παραδειγματικὸ ζῆλο γιὰ τὴν πρόοδο τοῦ σχολείου, ἀλλὰ και γιὰ ὅλη τὴν κωμόπολη³³.

Οἰκογένειες ποῦ πρόσφεραν σημαντικὲς ὑπηρεσίες στὸ ἔθνος και ποῦ ἦταν γνωστὲς ὄχι μόνο στὸ Φερτέκι, ἀλλὰ και σὲ ὅλη τὴ Μικρὰ Ἀσία και τὴν Κωνσταντινούπολη ὑπῆρξαν οἱ ἐξῆς: Τζιβόγλου, Ζάμπα ὄγλου, Σουλλόγλου, Νομόσογλου, Κόκκινος ὄγλου και Κούρτογλου³⁴. Ἐπίσης εἶναι δυνατό νὰ ἀναφερθεῖ και ὁ Κωνσταντῖνος Σ. Ἀραβανόπουλος, ὁ ἔμπορος στὴν Κωνσταντινούπολη, ὁ ὁποῖος ἔλαβε τὸν τίτλο τοῦ Μεγάλου Εὐεργέτη γιὰ τὶς δωρεές του στὴν παραπάνω Ἀδελφότητα και στὸ σχολεῖο τοῦ Φερτέκι³⁵. Ἴσως στὴν ομάδα τῶν εὐεργετῶν θὰ πρέπει νὰ προστεθεῖ και ὁ Ταβοῦλ ὄγλου Χατζῆ Μπηνιάτ, ὁ ὁποῖος πρόσφερε τὸ ποσὸ τῶν 4.850 γροσίων γιὰ φιλανθρωπικοὺς σκοποὺς τὸ 1814.

Τὸ Φερτέκι φημιζόταν γιὰ τὸ κρασί του. Οἱ ταβερνιάρηδες στὴν Κωνσταντινούπολη κατὰ πλειοψηφία ἦταν Φερτεκλήδες³⁶. Τὸ γεγονός αὐτὸ διαπιστώνουμε ἐξᾶλλου και ἀπὸ τὶς καραμανλήδικες ταφικὲς ἐπιγραφές τῆς Μο-

30. *Μικρασιατικὸν Ἡμερολόγιον*, ὁ. π., σ. 250.

31. Ρίζος, ὁ. π., σ. 103.

32. Ἰωαννίδης, ὁ. π., σ. 119.

33. *Μικρασιατικὸν Ἡμερολόγιον*, ὁ. π., σ. 250.

34. Ἰωαννίδης, ὁ. π., σ. 120.

35. *Μικρασιατικὸν Ἡμερολόγιον*, ὁ. π., σ. 250.

36. Ἰωαννίδης, ὁ. π., σ. 119.

νής Βαλουκλή³⁷. Περιφημη ήταν επίσης και η μαστίχα, ή τόσο άρωματική, ενώ η άσκηση της ταπητουργίας παρουσίαζε ενδιαφέρον³⁸.

Οί Φερτεκλήδες περνούσαν μία μονότονη, ήσυχη ζωή. Περίπατος γι' αυτούς ήταν η αγορά, μία επίσκεψη στους συγγενείς ή στα χωράφια και τους κήπους³⁹.

Για πολλούς από τους κατοίκους φαίνεται πώς ο τρόπος αυτός της ζωής ήταν γεμάτος πλήξη και μονοτονία γι' αυτό άρχισαν να παίζουν χαρτιά, ντάμα, μάγκαλα⁴⁰ και διάφορα άλλα τυχερά παιχνίδια για διασκέδαση. Όμως, σε λίγο χρονικό διάστημα τα παιχνίδια αυτά πήραν μεγάλες διαστάσεις και παίζονταν με πολλά λεφτά.

Στην έκταση λοιπόν που έλαβαν τα τυχερά παιχνίδια στο Φερτέκι και στην απαγόρευσή τους αναφέρεται η παρακάτω καραμανλήδικη έγκύκλιος, την οποία έστειλε ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριος ο ΣΤ' το 1837.

ΤΟ ΕΓΓΡΑΦΟ

Το έγγραφο σώζεται στα Γενικά Άρχεϊα του Κράτους⁴¹, στο τμήμα Φιρμανίων-Βερατίων και Έκκλησιαστικών Έγγράφων, αριθμό 12. Έχει διαστάσεις 0,48 × 0,35 και διατηρείται σε καλή κατάσταση.

Στο επάνω μέρος του εγγράφου υπάρχει η έπιγραφή του Οικουμενικού Πατριάρχου Γρηγορίου του ΣΤ', «Γρηγόριος έλέω Θεού Άρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης και οικουμενικός Πατριάρχης».

Η έγκύκλιος στέλνεται προς τον Μητροπολίτη Ίκονίου Σαμουήλ και τους ιερείς, γέροντες, κοτζαμπάσηδες και λοιπούς χριστιανούς του Φερτέκι, το 1837. Περιέχει τρία κύρια σημεία:

α) Οί Φερτεκλήδες που διαμένουν στην Κωνσταντινούπολη υποβάλλουν προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο σφραγισμένη και υπογεγραμμένη αναφορά, με την οποία γνωστοποιούν τις διαστάσεις που έλαβαν τα τυχερά παιχνίδια, τράπουλα, ντάμα, μάγκαλα κ.ά. στο χωριό τους και ζητούν την απαγόρευσή των.

37. Οί 70 καραμανλήδικες ταφικές έπιγραφές της Μονής Βαλουκλή βρίσκονται υπό δημοσίευση.

38. Κοντογιάννης, *δ. π.*, σ. 151.

39. Κρινόπουλος, *δ. π.*, σ. 22.

40. «Σανς διά παιχνίδιον, έχουσα πολλές κοιλότητας.» Βλ. Ί. Χλωρός, *Λεξικόν Τουρκο-ελληνικόν*, Κωνσταντινούπολις, 1899, τόμ. Β', σ. 1516.

41. Ευχαριστίες όφείλονται στη Διεύθυνση των Γενικών Άρχείων του Κράτους για την πολύτιμη βοήθειά της στις έρευνές μου.

Handwritten notes at the top of the page, including the word 'Ποσειδών' and other illegible characters.

Main body of handwritten text in a cursive script, likely a historical or religious document. The text is dense and covers most of the page's width.

Large, stylized handwritten signatures or seals at the bottom of the page, including the name 'Ποσειδών' and other illegible signatures.

β) Τό Οίκουμενικό Πατριαρχεῖο ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς Φερτεκλήδες καὶ τοὺς συμβουλευεῖ να ἀπέχουν ἀπὸ τὰ τυχερὰ παιγνίδια. Γιατὶ πέρα ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἐξαιτίας αὐτῶν χάνονται περιορισίες καὶ καταστρέφονται οἰκογένειες, τὸ «κουμάρ» εἶναι καὶ ἀμάρτημα. Ὅσοι δὲν συμμορφωθοῦν καὶ συνεχίσουν νὰ παίζουν στὰ κρυφὰ ἢ στὰ φανερὰ θὰ εἶναι ἀφορισμένοι, καταραμένοι καὶ ἀσυγχώρητοι.

γ) Τό τρίτο μέρος τῆς ἐγκυκλίου ἀποτελοῦν οἱ συνηθισμένες ἀρές, πού ἐξαπολύονται σέ βάρος ἐκείνων πού δὲ θὰ θελήσουν νὰ συμμορφωθοῦν.

Στό τέλος τοῦ ἐγγράφου ὑπάρχουν οἱ ὑπογραφές τῶν Μητροπολιτῶν, Κυζίκου Ἀνθίμου, Ἰκονίου Σαμουήλ, Νικομηδείας Παναρέτου, Δέρκων Γερμανοῦ κ. ἄ.

Τό ἔγγραφο ἐκδίδεται ὡς ἔχει:

+ Γρηγόριος ἐλέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος
Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης καὶ
Οἰκουμενικός Πατριάρχης

+σерафетлоу фазиетлоу Ἰκονίου μητροπολουδού, υπέρτιμε βέ ἔξαρχε πάσης λυκαονίας, μουχαπέτλοу ρουχα|²νι каринтасиμѣ βέ συλλειτουργομουζ, βέ фертеκ каригесинтэ сакін ὀλάν Јсетлоу κληρικοζλάρ, βέ раг|³петлоу Јераѣзлар, βέ мутэптер Јхтигарлάρ, βέ котзапасаилар, βέ сáгир мпил тзoумле едлогημένοι⁴ християнлар, сиѣдэ ἀλλάχ ἀζιμισανίν тарафинтán Јвагэт лóуτфou κερβέμ Јплáг ὀλουна. áσιтаней⁵ áлигедэ сакін ὀлán фертеκλή ἔχαλιгеринтэн мпáзи кίмσεлер тарафимиζá Јмзали βέ моχourлоу ар|⁶џизагларйле таκρίри Јφадэ Јттилер кi, ὀтетэн пepou мпou фертеκ каригесинтэ мпiр φенá áдет Јтзáт|⁷ ὀλουндóу, гiáne мпáзи кiмσεлер ὀгiоун кiахади, βέ дáма, βέ мáгкала, βέ сáгир, туррлоу ὀгiоунлар|⁸ ὄгнамагиá хаβэс-лендилэр ἔгленмек таригинтэ, лáкин мпiраџ баккиттэн сóнгра мпou кiахát ὄгна|⁹масинi, βέ сáгир туррлоу ὀгiоунларi Јкисэр ουтзэр парáйлан ὄгнамагиá хаβэс Јттилэр βέ βαραράк|¹⁰ киулли áκтзэгилан ὄгнамагиá пáсладилáρ кiар ἔдинмек Јттоун, βέ мпou мисилли ὀгiоунлар кouмáр|¹¹ пáзлик χίμητινэ γκεлди мпou деретзедэ кi тзoк кiмσεлер, кеннэ βασιгетлерини телэф iдоуп, φουкарэ |¹²калдилáρ, βέ тзoк ἔβлэр сондоу, βέ харáп ὀлди мпou сeйтaνi ὀгiоунлар сeпeπитэн, βέ кouмáρ ὀ|¹³гiоунонтán. Ἰмди мерсоум фертеκλή ἔχαλιгеринтэн кiмσεлер мпou φенá βέ ζарарли ὀгiоунларη|¹⁴ тарафимиζá Јφадэ εἰледиклеринтэ, пáδεxоу рiтцá βέ нигáз εἰледилэр кi, мпou мисилли кouмáр|¹⁵ ὀгiоунларин сиμδэн сонгрá λιáβ βέ пaтiл ὀлмагарини мпou патрик συνοδικός τεμπихαμέ βέ va|¹⁶летлемε киáгидимзилан. ὀл этзилдэн мпiздэ этрафимиζáда мевтзоут ὀлán σeraфетлоу фази|¹⁷летлоу тземаат мпou κiахát, βέ мпou мисилли каринтасиμѣ βέ συλλειτουργομουζoун рéгi-оу|¹⁸ Јттиφακларйле, гiазiп, тзoумленгизек котзoк βe мoгiоуок, гкэнтз βé Јхтигi-

άρ, χερ ταρικτέ όλάν¹⁹ χριστιάν κίμσελερε Ίπτιδα πεδερανε νασιχάτ βέ τεμπίχ
 Ίδεριζ, κί, όλμαγια σιμδέν σοηγρά²⁰ μπου σείτανι όγιουνλαρί γίανε κιαχάτ, δάμια,
 μάγκαλα, βε σιάγρη όγιουνλαρί έλνιζε άλλμαγιά²¹σιζ, βε παράιλαν όγναμαγιά τζεσα-
 ρέτ Ίτμεγέσιζ, βε χάσιλι κουμάρ όγιουνουντάν φαρίγ όλασίσιζ²² ζίρα μπου κουμάρ
 όγιουνουντάν τζόκ άδεμλέρ τελέφ βε χαράπ όλδί, βε φοουκαρέ καλδί, βε έ²³βλέρ
 μουζμιχάλ όλδί, βε μπουντάν μαδα μπου κουμάρ όγιουνου άγίρ γκιουνάχ όλδίγιν-
 τάν, τζανιζά²⁴ βέ τεβιζέ ζαραρλίδερ, άνήνιτζουν τζούμλενιζ μπου κουμάρ όγι-
 ουνλαρδάν Ίράκ όλασίσιζ. βε πάδεχου²⁵ χόκιουμ Ίδεριζ κί, χέρκιμ χριστιανλαρδάν
 κιοιτζούκ βε μπογιούκ, γκέντζ βε Χχιγιάρ, χέρ²⁶ ταρικτέ όλάν κίμσελερ μπου
 νασιαχταριμιζά, βε τεμπιχεριμιζέ Ιταάτ Ίτμεγιουπ, γκίνε²⁷ σιμδέν σοηγρά γι-
 άχοτ κιαχάτ, γιάχοτ δάμα, γιάχοτ μάγκαλα, βε σάγρη κουμάρ όγιουνλαρί, γκιζλι²⁸
 βε άσικιαρέν παράιλαν όγναμαγιά τζεσαρέτ Ίδερλέρισε, βε έλλερινέ αλιρλάρισα, βε
 κουμάρ²⁹ όγιουνου κουλλανιρλάρισα, βε μπογλέ μισιλλι βε κιοιτου βε σείτανι
 όγιουνλαρά χαρεκέτ έδερλέρσα, όλ³⁰ κίμσελερ χέρκιμ όλούρουσα όλσούν, τζούμ-
 λεσι άφορισμένοι βε καπιραμένοι βε άσυγώρητοι βε λανέτ³¹ όλσουνλάρ άλλάχ
 άζιμισανίν ταραφιντάν, τάσ βέ δεμίρ έρισίν, άνλέρ έρίμεσιν, γιεζινίν ουγιουζλου³²
 γιουνά Ιουδανιν άσιλμασινά ναγίλ όλσουνλάρ, κáιν γκιπί γέρ γιουζουντέ Ιγνεσιν-
 λέρ βε τιτρεσινλέρ, βε³³ άλλαχίν γαζεπί ουζερλεριντέ όλσούν, βε τζέμι ζεμαντέ χαιρ
 γκιόρμεσινλέρ, βε τζούμλε άζιζ ουτζ γιούζ³⁴ όν σεκίζ θεοφόρος πετέροζλαριν
 μπέττ δσαλαρι ουζερλεριντέ όλσούν, έγερ μπου γιαζδίνιμιζ μιμβάλ ουζερέ Ιτμεζ-
 λέρσα.

αωλζω

Έν μηνί Άπριλίφ Ίνδικτιώνος Ίης

Κυζίκου Άνθιμος
 Ίκονίου Σαμουήλ
 Νικομηδείας Πανάρετος
 Λέρκων Γερμανός
 κ.ά.

Ή μετάφραση του έγγράφου

Σεβασμώτατε και έξοχώτατε Μητροπολίτα Ίκονίου, υπέρτιμε και έξαρχε
 πάσης Λυκαονίας, άγαπητέ και πνευματικέ άδελφέ και συλλειτουργέ, ένδο-
 ξώτατοι κληρικοί του Φερτέκι, άξιότιμοι ιερείς και σεβάσμιοι γέροντες,
 κοτζαπάσηδες και λοιποί εύλογημένοι χριστιανοί, έλεος και χάρη από τον
 ύψιστο Θεό σε σάς.

Όρισμένοι Φερτεκλήδες στην Κωνσταντινούπολη, άπευθύνθησαν σε μās
 με άναφορά σφραγισμένη και ύπογεγραμμένη και γνωστοποίησαν την
 άπαρχή μιās κακής συνήθειας στο γωριό τους.

Δήλωσαν συγκεκριμένα ότι, μερικοί από τους κατοίκους έπαιζαν τράπουλα, ντάμα, μάγκαλα κι άλλα παιχνίδια με σκοπό την διασκέδαση. Μετά όμως από μικρό χρονικό διάστημα, συνέχισαν να παίζουν τα παραπάνω παιχνίδια με δύο τρείς παράδες και άργότερα σε μεγάλα ποσά, με κίνητρο την κερδοσκοπία. Έτσι καταστράφηκαν περιουσίες, έσβησαν και έρημωσαν πολλές έστιες και πολλοί κατάντησαν άποροι.

Μετά λοιπόν τή γνωστοποίηση της κατάστασης που επικρατούσε στο Φερτέκι, μās ζήτησαν την κατάργηση των τυχερών παιχνιδιών με πατριαρχική και συνοδική έγκύκλιο, έφόσον αυτά δέν άποσκοπούσαν σε κανένα όφελος.

Πρός τοϋτο συνιστοϋμε πατρικώς, με την ψήφο των σεβασμιωτάτων και έξοχωτάτων Μητροπολιτών, των άγαπητών και πνευματικών άδελφών και συλλειτουργών, σε όλους σας μικρούς και μεγάλους, νέους και γέροντες τήν κατάργηση στο έξής των τυχερών παιχνιδιών. Να μη πάρετε λοιπόν στά χέρια σας τήν τράπουλα, τή ντάμα, τήν μάγκαλα και τά λοιπά παιχνίδια. Να μη τολμήσετε να παίξετε σε χρήματα και άμέσως να παρατήσετε τó κουμάρι, γιατί εξαιτίας του άναστατώθηκαν οικογένειες και καταστράφηκαν πολλοί. Τό κουμάρι εξάλλου, επειδή είναι μεγάλη άμαρτία, βλάπτει και τήν ψυχή και τó σώμα σας. Γι' αυτό τó λόγο να απέχετε από τά τυχερά παιχνίδια.

Τελικά άποφασίζουμε ότι, όποιοσδήποτε από τους χριστιανούς, μικρός και μεγάλος, νέος και γέρος δέν ύπακούσει στίς συμβουλές μας και τολμήσει να ξαναπαίξει στά κρυφά ή στά φανερά τράπουλα, ντάμα, μάγκαλα και τά λοιπά τυχερά παιχνίδια με χρήματα, όποιοσδήποτε κι αν είναι αυτός άς είναι άφορισμένος, καταραμένος και άσυγχώρητος από τó Θεό. 'Η πέτρα και ό σίδηρος να λιώσει, εκείνος να μη λιώσει. Να καταληφθει από τήν ψώρα του Γιεζι⁴² και να άπαχονισθει όπως ό 'Ιούδας. Να στενάξει και να τρέμει όπως ό Κάιν και να μη γνωρίζει προκοπή ποτέ. Να είναι επάνω του ή όργή του Θεού και ή κατάρα των 318 πατέρων. 1837.

Άκολουθοϋν οί ύπογραφές των συνοδικών, που άναφέρονται στη σελίδα 219

42. 'Υπέρτης του Προφήτου 'Ελισαιέ. Τιμωρήθηκε από τó Θεό με λέπρα για τόν ύπουλο και όυστροπο χαρακτήρα του «και ή λέπρα Ναιμάν κολληθήσεται εν σοι και εν τφ σπέρματι σου ες τόν αιώνα. Και έξηλθεν εκ προσώπου αυτού λελεπραμένος όσει χειών» (Δ' Βασ., Κεφ. Ε' στ. 27).